

Krönika

Mats Gellerfelt försöker förklara varför borgerliga esteter anser Raoul Wallenbergs minne hedrat av ett antal järnrör.

Mögel i T-banan

Jag upphör aldrig att förbluffas över det svenska konstlivet. Eller snarare symbiosen mellan en viss typ av kritik, en viss typ av konst och konstnärer och förmodligen en viss typ av stipendie- och utsmynkningsnämnder. Med en viss typ av konst menar jag den sortens installerande kvasiavanguardia som ännu plaskar i Duchamps numera rätt grumliga vatten.

Vanligt folk, idioter utan smak ni vet, efterlyser litet vanligt måleri eller vanlig skulptur och ser gärna sådant i det offentliga rummet. Någon gång kunde de kanske få läsa om det på en kultursida eller få se det i TV? Men där är de svältfödda – installationsavanguardiaens regerar med de postmoderna kritikerna som isolerade smakdomare.

Jag såg ett avsnitt av Sveriges Televisions Bildjournalen, vilket – som i så gott som alla sammanhang när konst skall presenteras idag – har en böjelse för mer eller mindre spektakulära jippon som har föga med konst och kunnande att göra. Där presenterades en avtangerierkning så mossig att man baxnar, nämligen Fluxus. Och visst fick vi höra de vanliga flosklerna från diverse konstnärer: konsten ska inte vara så belärande, alla är egentligen konstnärer, det finns ingen mening i konsten. Som exempel på genial modern Fluxus anfördes konstnärinnan Anna Brag. Detta nyskapande snille har ställt ut sig själv i tvåminuterspass i Berlins tunnelbana för att utgöra en levande illustration – videofilmad så att vi alla ska kunna njuta av upplevelsen – till dynamiken och stressen och Gud vet vad i vårt postmoderna samhälle och till att konst inte är så märkvärdigt och måste ned från piedestalen. Och så vidare.

Har man hört det förut? Detta hade varit provokativt och avantgardistiskt år 1900 eller 1930. Men det är snart år 2000! Vanliga konstlänkare anser förvisso att det drar löje över konsten, liksom alla utställda kalsingar och kloakrör. Men blajkonstnärerna har ett mäktigt kritiskt och ekonomiskt etablissemang bakom om sig, som ser till att traditionellt och kunnigt måleri behandlas snålt. I Sverige hyllas Peter Dahl av, i Norge Odd Nerdrum. Den mossiga avtangerierkningen har förvandlats till kanon. Och inte minst till investeringsobjekt.

Frågan är emellertid om inte de som satsar på möglet binder sig åt egen plånbok, åtminstone på lite sikt. Man kan erinra om "mälaren" Schnabel som under det guldstina 1980-talets konstboom lanserades av en reklambyrå i New York och sålde till nyrika som hoppades på rejälla investeringar. Priser gick i taket – men eftersom Schnabel inte kunde hantverket så krackelerade färgen och de i verket intryckta ölburkarna ramlade i golvet. Till sammans med priserna.

Vad tror läsaren att kitsch av Ernst Billgren och "objekt" av Wolgers kommer att vara värda om 20 år? Men okej, är man så dum att man köper kan man stå sitt kast.

Under tiden fortgår kulturn av den dammigaste avanguardia inom konstetablissemang. Frenetiskt piskar de sin döda häst: konsten ska berövas all strålgång och varje krav på hantverkskicklighet. Ändå är det knappast konsten som saknar mening eller intellektuell nivå. Det är kritiken och dess jäsaägare i nämnder och fonder som förlorat alla ideal, varje tanke på skönhet och, förlåt det gamla uttrycket, budskap. Och mening. Avantgardismen har förvandlats till ny salongskonst och därför kan man "hedra" Raoul Wallenbergs minne med ett antal kilo järnrör och även en traditionell estet som Per Wästberg nickar välvilligt åt spektaklet.

9 november 1999
MATS GELLERFELT

Froissart och den ädla adeln

Tänk om Erikskrönikan hade skrivits på lika rak prosa, skriver Gunder Andersson. Vad hade vi då inte vetat om medeltidens Sverige?

Jean Froissart har kallats den första journalisten, den första krigskorrespondenten och hundraårskrigets skildrare. Man skulle också kunna karakterisera honom som en medeltida korsning mellan lindqvistarna Sven och Herman: en historie- och samtidskrönikör, ambitiös, gravallvarlig och opålitlig i detaljerna.

Tidernas slakter 5

Jean Froissart (1337–1410)
Chroniques 1–4 (1369–1400)
Öv: Lorenz von Numers 1961 (urval)

En sak är klar: vi skulle veta betydligt mindre om livet i 1300-talets Europa utan Froissart. När han på uppmaning av greven Robert av Namur år 1369 började skriva den krönikan som skulle innefatta alla viktiga politiska händelser i Europa så valde han prosaformen. Det ska eftervärlden vara tacksam för. Tänk om någon hade valt att skildra vårt eget 1300- och 1400-tal på konkret, detaljrik prosa i stället för på knagglig vers, som i Eriks- och Engelbrektskrönikorna. Så mycket närmare vi skulle ha kommit den tiden.

Froissart börjar med förpelet till kusinriket mellan England och Frankrike, det som inleddes 1337 och kallas hundraårskriget. Ett missvisande namn: den första freden slöts 1360 och sedan dröjde det 50 år innan det brakade loss igen. Under den perioden hann det bryta ut bondeuppror i Frankrike (*le jacquerie*) och i England (lett av Wat Tyler) och en engelsk kung störtas (Richard II ersattes av Henrik IV).

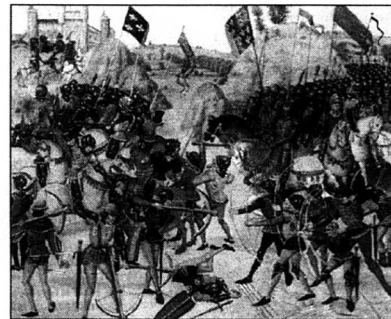
Förlorade huvuden

Därtill politiska ränker, komplotter på hög nivå och avrättningar. Ädlingarnas huvuden avlöser varandra på stolparna på London Bridge, till allmän varnagel och glädje för huvudstadens fåglar. Froissart var, om inte alltid, rätt väl informerad. Ofta talar hans gestalter genom direkt anföring.

Ibland är han en intervjuande journalist, ibland krönikör.

Så umgicks han också på hög nivå, vistades en tid vid engelska hovet, kände adel och ståndspersoner på båda sidor kanalen och gjorde resor till hela det Europa som räknades. Två av hans samtida kollegor, poeterna Chaucer och Petrarca, hörde även de till delegaterna vid en stormannakonferens i Italien.

I början av den långa krönikan litar Froissart till en äldre författa-

Ingen ädel strid. År 1346 slaktades mer än 7 000 fransmän i slaget vid Crécy.

re: Jean Le Bel, riddare och soldat, med erfarenheter från slagfältet. Det är inget Froissart sticker under stol med. Ingen brydde sig om copyright på den tiden. Det är alltså Le Bels försvunna krönika vi har att tacka för de bloddrypande detaljerna från slagen vid Sluys (1340), Crécy (1346), Calais (1347) och Poitiers (1356). Pilbågar, lansar, svärd, yxor, vanliga knivar – allt kom till användning. Det som skiltras är en skoninglös slakt, av fotsoldater såväl som av civilbefolkning. Glöm allt tal om den ädle riddaren. Så här berättas om slaget vid Crécy:

Fransmännen flydde snart under stor oordning. Mer än sju tusen av dem dödades på det öppna fältet eller under häckar och buskar... Sedan red engelsmännen ut följande morgon på jakt efter aventyr. De mötte mängder av fransmän på flykt... Alla lades de under svärdet. Det berättades mig att mer än fyra gånger så många dödades denna söndag morgon jämfört med de som dog på slagfältet.

En rekognoseringsstyrka rapporterade till Edward III att den räknat till 1 200 döda ädlingar och uppemot 30 000 vanligt folk. Siffrorna kan man vara skeptisk till, propagandan tillät sig överdrifter. Sentida bedömare har menat att det korrekta antalet stupade vid Crécy snarare var 10 000–15 000 man. Inte dåligt det heller, med tanke på att krig vid den här tiden var ett hantverk.

Liknande scener upprepas i slag efter slag. Tusentals sönderhackade motståndare lämnas på slagfältet. Sjöslaget vid Sluys "var verkligen ett blodigt och mordiskt slag... Normanderna och alla som var med dem besegrades i grunden, de dränktes eller slogs ihjäl, ingen enda undslapp den allmänna slakten".

Frans G Bengtsson, som har skrivit en lång essä om Froissart, påpekade att vår tids värderingar inte kan läggas som ett raster över dåtiden. Att man måste ta tidens barbari för vad det var. Vilket den saklige rapportören Froissart gjorde.

Fast det är mer komplicerat än så. Döden på slagfältet är hos ho-

nom en ädel död, ett nödvändigt ont, en offergård för högre ändamål. Men sedan finns det de som är värda att dö och dö utan ära. Det är de som hotar det bestående – samhällshierarkin, de högre ståndens privilegier. När Froissart skriver om *le jacquerie* och Wat Tylers uppror höjer han tonläget. Dessa upproriska bondehopar (som i och för sig inte ska romantiseras) består av "onda män" som hyser "onda tankar" och begär "onda handlingar". Ädlingarna är inte onda, vilken sida de än slåss på.

Enkelt synsätt

Froissart ägnar inte en tanke åt vad som kan ha utlöst bonderesningarna. För honom var bönderna upproriska ogärningsmän som ville "förgöra all adel och överhet i världen". Han är förtjust när han noterar att Kungen av Navarra "på en enda dag gjorde slut på över tre tusen av dem" under jacqueriet. Kulmen kom i staden Meaux, där en styrka ledd av hertigen av Orléans och riddarlegenden Captal de Buch lyckades inringa bondehären:

De drev hoparna framför sig och slaktade dem som boskap; de drev resten ut från staden eftersom ingen av missdådarna försökte ta upp någon ordnad strid. De fortsatte med dödan det tills de var stela och trötta och slängde många i floden Marne. Tillsammans taget utrotades över sju tusen skurkar den dagen.

För säkerhets skull brändes sedan staden ned, ifall någon skurk hade gömt sig kvar. Och det som mest upprör Froissart med Wat Tylers uppror är när den unge Richard II (då 15 år) tvingas att upphäva liv-egenskapen. Den eftergiften återtogts visserligen senare, men Froissart är synnerligen tillfreds med hur "den fränke" Tyler överrumplades framför sina "oordnade folkhopar". Han slås till marken av Londons borgmästare, får ett svärd genom buken och dör. På detta följde sedan landsomfattande repressioner med över 1 500 avrättningar.

Det är snart 40 år sedan Froissarts krönikeurval kom ut på svenska. Det är dags för en nytgåva.

GUNDER ANDERSSON

